

Verslag best practice bijeenkomst 'Liefde voor de Duif' – 14 februari 2025

Kerkgebouw De Duif, foto Stadsherstel Amsterdam

Het Dinamo Fonds organiseert jaarlijks een aantal bijeenkomsten waarin projectaanvragers, beheerders en beneficiënten worden geïnformeerd over voorbeeld stellende projecten. Inzichten, opgedane kennis en ervaringen worden onderling gedeeld zodat van elkaar kan worden geleerd. Twee jaar geleden organiseerde het fonds de eerste verkennende bijeenkomst over de problematiek en afnemende liefde voor de duif in Nederland op Valentijnsdag.

Dit jaar keert het fonds op dezelfde dag terug naar de monumentale kerk De Duif te Amsterdam, waar onder meer stil werd gestaan bij de uitkomsten van het gesteunde onderzoek naar gemeentelijke duiventillen en het gesteunde herstel van een historische duiventoren en het hergebruik daarvan.

Inleiding en stand van zaken

Directeur Henk Atze Dijkstra start de bijeenkomst met een korte inleiding over het fonds en de noodzaak daarvan. Ook geeft hij een korte terugblik op de eerste bijeenkomst in 2023 waar het belang centraal stond om een diervriendelijker en natuurinclusiever beleid voor stadsduiven en de bescherming van historische sierduivenrassen te ontwikkelen. Wat is de huidige stand van zaken?

-Stadsduiven zijn geen beschermde diersoort; de populaties groeien in de steden maar hun welzijn verslechtert doordat structureel populatiebeheer bij een aantal gemeentes ontbreekt. Een aantal gemeentes zijn wel goed bezig, welke?

-Tortelduiven zijn wel een beschermde diersoort en hierdoor bekommeren verschillende organisaties zich voor de bescherming van deze duiven. Desondanks neemt de populatie sterk af – mede door het verlies van leefgebieden en illegale jacht.

- **Sierduivenrassen**; het aantal wordt bedreigd door afname van het aantal houders en kleiner wordende populaties. Daarnaast staat registratie van de genetische (bio)diversiteit van de zeldzame sierduivenrassen nog in de kinderschoenen. Hoe kan hierin verandering worden gebracht?

- **Historische duiventorens en tillen**, van de 135 die Nederland nog telt zijn maar 5 in gebruik. Welke natuurinclusieve mogelijkheden voor hergebruik zijn er?

Spreker Dr. Vivian Goerlich; Presentatie onderzoek 'Onder de vleugels van de gemeente': een exploratief onderzoek naar het gebruik van duiventillen als beheermethode voor verwilderde duiven in Nederlandse gemeentes. Na de bijeenkomst in 2023 heeft Dr. Vivian Goerlich samen met onderzoeker Wouter Schaafe MSc. (Universiteit Utrecht faculteit Diergeneeskunde Dier in Wetenschap en Maatschappij) een onderzoeksvoorstel ingediend bij het fonds. Met deze ondersteuning kon het onderzoek naar twaalf gemeentelijke beheerde duiventillen in Almere (3), Arnhem, Assen, De Bilt, Gouda, Rotterdam (2), Winschoten en Zutphen (2) starten.

De onderzoekers zien dat gemeentelijke beheerde duiventillen een alternatief kunnen vormen voor de volgende bestaande dieronvriendelijke populatiebeheermethodes:

- **werende materialen** zoals pinnen, netten, licht-, geur- en geluidsinstallaties. Deze zijn grotendeels inefficiënt en veroorzaken vaak nog meer leed voor de duiven.

- **algeheel voerverbod** zorgt dat plaatselijk overlast kan worden voorkomen maar draagt niet bij aan een structurele oplossing. Vermindering van het voedselaanbod heeft geen invloed op de voortplanting van de duiven. Bij een vermindering voeren ze vooral hun jongen niet meer maar starten ze een nieuw nest. Een voerverbod draagt daarmee alleen bij aan verhongering van kuikens.

- **vangen, ruimen en doden**, van duiven is een maatregel van korte duur. Overlast veroorzakende verwilderde duiven zijn een lokaal probleem, aangezien landelijk de gehele stadsduivenpopulatie in Nederland aan het afnemen is. Het ruimen zorgt er juist voor dat de duiven het gehele jaar doorbroeden tot de populatie weer terug is op oude niveau. Daarnaast veroorzaakt ruiming en doding onnodig dierenleed en is het financieel zeer kostbaar.

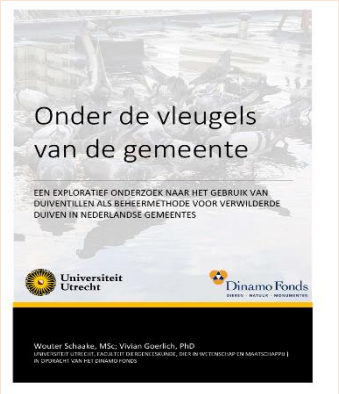
- **anticonceptie middelen** toepassen in voer om de vruchtbaarheid te verminderen bij verwilderde stadsduiven, kan de groei van de populatie remmen. Echter, het zorgt er niet voor dat de overlast in gebieden met grote populaties vermindert. Vervelend bijeffect is dat het middel ook in de voedselketen van de beschermde slechtvalk terecht met alle gevolgen van dien.

Beheerde duiventillen bieden een diervriendelijke oplossing aangezien het een veilige broedplaats is en tegelijkertijd de populatie kan worden beheerd door het vervangen of onklaar maken van eieren. Dit leidt tot een afname van de plaatselijke overlast en een verbetering van het welzijn van de duiven. Het succes van beheerde duiventillen hangt sterk af van factoren zoals locatiekeuze, consistent beheer en samenwerking tussen gemeenten en lokale (vrijwilligers)organisaties.

Ondanks dat de opstartkosten voor het realiseren van een duiventil aanzienlijk zijn, blijken de jaarlijkse onderhoudskosten relatief laag, vooral in vergelijking met de kosten van traditionele dieronvriendelijke populatiebeheermethoden. Om succesvol te zijn dient een duiventil wel meerjarig te worden beheerd zodat de populatie steeds meer kan afnemen tot een niveau waarbij geen overlast meer wordt ervaren. Het rapport concludeert dat beheerde duiventillen een effectieve en diervriendelijke verantwoorde methode zijn voor het beheren en verminderen van overlast veroorzakende stadsduivenpopulaties in steden.

Door in de komende jaren in verschillende steden de populaties stadsduiven te tellen en deze met gegevens van de vogel -en zoogdieren opvang te combineren, kan er meer inzicht komen over hoe stadsduivenpopulaties kunnen worden beheerd zodat overlast en dierenleed wordt voorkomen. Het

Dinamo Fonds steunt daarom het vervolg van dit onderzoek om de inzichten over het beheer verder te delen met verschillende betrokken organisaties.

	Voor een gedetailleerde weergave van de bevindingen en <u>aanbevelingen is het volledige rapport via deze link te raadplegen.</u>
---	---

Spreker Xandra Asselbergs; Impact van de opvang van stadsduiven

Vogel- en Zoogdierenopvang De Toevlucht in Amsterdam is in 1989 opgericht. Jaarlijks vangt De Toevlucht in een groot gebied (in en rondom Amsterdam) 8.000 tot 9.000 wilde noodlijdende dieren. Er wordt nauw samengewerkt met dierenambulances en particulieren waarbij alle in het wild levende dieren zonder onderscheid naar soort of zeldzaamheid evenveel aandacht en zorg krijgen. Xandra licht toe welke duivensoorten vooral in de opvang terecht komen en waardoor.

- **Stadsduif** – Afstammeling van de wilde rotsduif, leeft in stedelijke omgevingen.
- **Houtduif** – Grootste duivensoort in West-Europa, nestelt ook in stadsparken.
- **Turkse tortel** – Kleinste duivensoort in Nederland, soms tot vijf legsels per jaar.
- **Holenduif** – Nestelt in hopen en uilenkasten, populatie groeit.
- **Zomertortel** – Bedreigde trekvogel, komt echter zelden in de opvang.
- **Postduiven** – Gehouden vogels die vaak verzwakt of verdwaald raken maar doordat ze geringd zijn kan contact worden gelegd met de eigenaar die ze vervolgens ophaalt.
- **Sierduiven** – Gedomesticeerde rassen, vaak veel witte duiven die losgelaten worden bij bruiloften en hierna aan hun lot worden overgelaten. Deze zijn totaal niet zelfredzaam.

Redenen voor opname

Jonge duiven – Vallen vaak uit hun slecht gebouwde nesten door harde wind, bouwactiviteiten of menselijke verstoring en komen in de opvang terecht.

Verzwakte duiven – Voedingsproblemen door (over)vermoeidheid bij postduiven en losgelaten sierduiven.

Draadpoten(stringfeet) – Verwondingen door stadsafval zoals touwtjes, draadjes, mensenharen en extension. Ze raken snel verstrikt door het schuiven met hun pootjes over de grond.

Ziekten – Veelvoorkomende aandoeningen door slechte weerstand zijn Trichomonas (het Geel), pokken, salmonella, draainek en luchtwegaandoeningen.

Beleid voor behandeling duiven

Alle duiven worden behandeld mits het welzijn niet in gevaar is en herstel mogelijk is. Duiven met ernstige, ongeneeslijke aandoeningen worden geëuthanaseerd. Jonge duiven moet met de hand worden gevoerd en de zorg is hierdoor zeer tijdsintensief in vergelijking met andere vogels die zelfredzaam zijn. De 2.000 duiven die jaarlijks worden opgevangen vormen een kwart van alle opgevangen dieren. Deze drukken behoorlijk op de inzet van de organisatie die sterk afhankelijk is

van donaties en fondsen. Als het beheer ten aanzien stadsduiven verbetert, heeft dit ook effect op de beschikbare middelen en inzet van vogel –en zoogdieren opvangorganisaties.

Spreker Nonja Remijn – Zorg voor Zeldzame Sierduiven

Nonja Remijn is coördinator van de Stichting Zeldzame Huisdierrassen (SZH), die zich inzet voor rassen die minstens 40 jaar in Nederland worden gehouden en een unieke biologische of cultuurhistorische waarde hebben om te bewaren en door te geven aan toekomstige generaties. Daarbij is “Use it or lose it” van belang: het behoud van rassen is alleen mogelijk als ze daadwerkelijk goed gehouden en gefokt worden.

Huidige situatie en bedreigingen

De zeldzame sierduivenrassen zijn door hun geschiedenis als levend cultureel erfgoed het behouden waard. Echter de populaties van sierduiven nemen af, mede door vergrijzing van liefhebbers/houders en veranderende maatschappelijke opvattingen over dierhouderij. Veel sierduivenrassen verkeren in een kritieke of bedreigde fase omdat er te weinig vrouwelijke exemplaren zijn waardoor ook de genetische diversiteit in gevaar komt.

Toekomstperspectief

Duiventillen op erfgoedlocaties zoals kinderboerderijen of buitenplaatsen kunnen een actieve rol spelen in het houden en behouden van sierduiven en kunnen zo de rol van het afnemende aantal duivenhouders overnemen.

Het doen van onderzoek en het vervolgens opzetten van een goede registratie en kennisdeling zijn essentieel voor het verantwoord fokken en het waarborgen van de genetische (bio)diversiteit. Hierbij is voor de komende jaren meer samenwerking tussen liefhebbers, organisaties en beleidsmakers noodzakelijk om zo gezamenlijk de sierduivenrassen voor de toekomst veilig te stellen. Twee gastsprekers lichten vervolgens de hun passie voor sierduiven toe.

Gastspreker André van Beek duivenhouder

André van Beek is al van jongs af aan een duivenliefhebber en hij geeft een toelichting op de bijzondere historie van sierduiven in Amsterdam die voor hem passie en erfgoed vormen. Hij herbouwde een duivenkast op het dak van zijn schuur naar voorbeeld van de duivenkasten en duivenplatjes die ooit veelvuldig aanwezig waren op de daken van de huizen in de Amsterdamse binnenstad. In deze gebouwtje werden duiven gehouden en ook andere duiven van andere houders gelokt. Want eenmaal gevangen mocht je deze verkopen op de Noordermarkt waarbij de niet verkochte exemplaren uiteindelijk in de pot verdwenen.

De Noordermarkt fungeerde als centrum van de duivenhandel. Vele schepen die op Amsterdam voeren, brachten duiven uit andere landen mee die als proviand dienden tijdens de zeereis. De exemplaren die de reis hadden overleefd werden te koop aangeboden aan liefhebbers op de markt. Er werden ook Amsterdamse exemplaren gekocht die weer als nieuwe proviand meegingen op de zeeschepen. Zo was er een internationale handel in en uitwisseling van verschillende duivenrassen, afkomstig uit diverse landen.

De handel en de levendige ontmoetingsplek voor duivenliefhebbers op de Noordermarkt is verdwenen net als de vele duivenrassen die vroeger volop op de daken en pleinen waren te vinden. Vanwege te weinig liefhebbers dreigen de sierduivenrassen nu definitief te verdwijnen. Maar door samen te werken, door verhalen te delen en door actief in te zetten op behoud, kan deze liefde voor de sierduif blijven voortbestaan. Want zoals André het zegt: “Duiven houden is niet zomaar een hobby, het is een manier van leven.” Een kijkje nemen in de duivenkast van André kan hier.

André van Beek, Foto: Dinamo Fonds, John Akerman

Gastspreker Jan de Wit duivenhouder

Jan de Wit uit Andijk is een gepassioneerde duivenfokker die zich inzet voor het behoud van de Nederlandse helmduif, een zeldzaam en historisch duivenras. Zijn duiven zijn te bewonderen op plekken zoals de Keukenhof en kinderboerderij Skik in Hoogkarspel. Hij kreeg onlangs het predicaat erkend fokker van de Stichting Zeldzame Huisdierrassen.

Jan heeft een fokprogramma opgezet om de helmduif te behouden en te verbeteren. Het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland (CGN) van Wageningen University & Research (WUR) heeft voor het behoud van de Nederlandse sierduivenrassen een project opgezet om het sperma van deze duivenrassen in te vriezen om ze veilig te stellen voor de toekomst. Er zijn vijf rassen geselecteerd voor dit programma; de Amsterdamse Baardtuimelaar, de Gelderse Slenk, de Hagenaar, de Nederlandse Hoogvlieger en de Helmduif. Deze rassen worden als 'kritiek' of 'bedreigd' beschouwd omdat er nog maar weinig vrouwelijk exemplaren zijn. Het project is een goede stap om de genetische diversiteit van deze rassen te behouden en hun voortbestaan te waarborgen.

Nonja sloot de presentatie af met het benadrukken dat er nieuwe schatbewaarders nodig zijn van betrokken en gepassioneerde dierhouders. Zowel in-situ (door fokprogramma's) als ex-situ (via genenbanken) strategieën zijn belangrijk.

Alle sprekers benadrukten de noodzaak om actief in te zetten op het behoud van duiven. Door samenwerking, kennisoverdracht en passie kunnen we deze bijzondere rassen voor de toekomst veiligstellen.

Spreker; Kunstenaar Arne Hendriks - Duurzame Duiventorens

Kunstenaar Arne Hendriks heeft een innovatief project ontwikkeld waarbij hij duiventorens bouwt van afgedankte myceliumblokken, afkomstig van oesterzwamkwekerijen. Deze torens bieden een duurzaam onderkomen voor verweesde stadsduiven en dragen bij aan een positieve herwaardering van deze vaak ondergewaardeerde vogels.

Een andere benadering

Hendriks' aanpak combineert agrarische praktijken met culturele initiatieven, waarbij hij samenwerkt met gemeenschappen om deze levende structuren te creëren. Het mycelium, het wortelnetwerk van schimmels, blijft groeien en zorgt ervoor dat de blokken aan elkaar hechten, waardoor de toren een stevige en duurzame constructie wordt.

Arne Hendriks, Foto: Dinamo Fonds

Gentle Disco – om de toren te stabiliseren

Een uniek aspect van het bouwproces is de 'Gentle Disco'. Tijdens deze evenementen dragen deelnemers witte sportsokken en dansen ze zachtjes op de myceliumblokken. Dit helpt om lucht uit het materiaal te persen en bevordert de hechting en stabiliteit van de blokken bij de bouw van de duiventoren.

Levend materiaal en onvoorspelbaarheid

Het gebruik van mycelium brengt een zekere onvoorspelbaarheid met zich mee. Naarmate het materiaal droogt, krimpt het, wat leidt tot veranderingen in de vorm en structuur van de toren. Hoewel dit uitdagingen met zich meebrengt, ziet Hendriks deze dynamiek als een interessant onderdeel van het artistieke proces.

De torens zijn ontworpen als onderkomen voor duiven maar de praktijk leert dat ze wel gelokt willen worden voordat ze hun andere vaste locaties opgeven.

De toren heeft meerdere toepassingen en wordt ook gebruikt voor de teelt van paddenstoelen en er zijn plannen om algen op de structuren van de toren te laten groeien.

Hendriks hoopt dat deze projecten bijdragen aan een positieve verandering in de perceptie van duiven en het bevorderen van een symbiotische relatie tussen mens en natuur. Voor meer informatie over Arne Hendriks en zijn projecten, bezoek de [Mediamatic-website](#).

Hergebruik historische duiventorens

In Nederland zijn ongeveer 135 historische duiventorens waarvan er nog maar 5 in gebruik zijn voor duiven. Naar aanleiding van onze vorige bijeenkomst in 2023 diende de Stichting Kasteel Renswoude een verzoek in voor de restauratie van de duiventoren uit ca. 1700. Deze bijzondere historische toren is gelegen op een heuvel in het kasteelpark – aan het einde van een zichtas over de vijverpartij ten westen van het kasteel. De duiventoren, als folly en als 'piont de vue', vormt een belangrijk ornamenteel onderdeel van het landschapspark en om het romantische karakter te versterken werd in de 19de eeuw 'kantelen' op de kasteelzijde van de duiventoren geplaatst als decor.

Duiventoren Kasteel Renswoude, Foto Dinamo Fonds

De duiventoren verkeerde in een slecht staat van onderhoud en herstel was noodzakelijk. Inmiddels is de restauratie uitgevoerd. Tijdens de tweede bijeenkomst in De Duif waren ook de betrokken bestuurders van de stichting, Oscar Enschede en Huib van Olden, aanwezig. Zij vertelden dat zij dankzij een extra financiering van het Dinamo Fonds een ecooloog opdracht konden geven om te onderzoeken of na de restauratie de duiventoren –vanwege het ontbreken van duivenpopulaties in de omgeving – voor andere vogelsoorten hergebruikt kon worden.

Uit dit onderzoek is de aanbeveling meegenomen om ruimte te geven aan vleermuizen en bosuilen. Voor de vleermuizen zijn gaten gemaakt als ingang naar de duiventoren en voor ventilatie. Voor de bosuil is in de kast één in- en uitvlieggat gereserveerd en de overige gaten zijn met zwarte kantelbare planken gedicht. De heren benadrukten dat door de gestelde voorwaarde van behuizing voor andere vogels en de financiering, ze de stap naar hergebruik van de historische duiventoren gemakkelijk konden maken en heel blij zijn dat na het herstel de duiventoren weer bewoond wordt.

Conclusies en Aanbevelingen

De middag werd afgesloten met een samenvatting van de belangrijkste conclusies en aanbevelingen:

- Gemeentelijke stadsduiventillen bieden een diervriendelijk oplossing voor beheer van overlast zorgende populaties.
- Actief beheer en zorg voor zwervende stadsduiven voorkomt opname in vogel- en dierenopvang-plekken.
- Geef stadsduiven een natuurinclusieve vaste plek in de stad met nieuwe duiventillen in stadsparken en stedelijk groen.
- Genetische diversiteit van sierduivenrassen behouden door het starten en verbeteren van registraties, versterking stamboek.
- Meer sierduivenfokcentra bij kinderboerderijen inrichten
- Natuurinclusief hergebruik stimuleren van oude duiventorens en duiventillen voor andere vogels en dieren, zoals door uilen en vleermuizen.
- En verdere inventarisatie naar de ruim 135 historische duiventorens en duiventillen in Nederland voor herstel en mogelijk hergebruik.

Afsluiting

Na de presentaties was er gelegenheid voor een borrel en netwerken. De aanwezigen konden napraten over de presentaties en ideeën uitwisselen voor toekomstige projecten en samenwerkingen. Het Dinamo Fonds bedankt alle sprekers en deelnemers voor hun waardevolle bijdragen en betrokkenheid. Samen kunnen we werken aan een betere toekomst voor de stads- en sierduiven in Nederland.

Het Dinamo Fonds ondersteunt initiatieven voor dieren en natuur om zo de biodiversiteit en het cultuurlandschap te herstellen. Om projectaanvragers, beheerders en beneficianten onderling te informeren over voorbeeld stellende projecten, inzichten en opgedane kennis en ervaringen, organiseren we jaarlijks een aantal bijeenkomsten waar deze best practice wordt gedeeld. Onze eerst volgende best practice bijeenkomst zal in oktober plaatsvinden.